6

DISSERTATIO INAVGVRALIS MEDICA,

EXHIBENS

DYSENTERIÆ MALIGNÆ COGNITIONEM ET CVRATIONEM;

QVAM

SVB CLEMENTISSIMIS DIVINI NVMINIS AVSPICIIS,

RECTORE VNIVERSITATIS MAGNIFICO

REVERENDISSIMO ET AMPLISSIMO DOMINO,

DN. PLACIDO,

REGALIS MONASTERII S. S. APOSTOLORVM PETRI ET PAVLI ORD. S. BENEDICTI INTRA ERFORDIAM ABBATE, PRÆPOSITVRÆ ZELLENSIS ET IN FRANCKERODA AD VVERRHAM DOMINO, S. FACVLT. THEOLOG. ASSESSORE PRIMARIO, ETC.

NCLYTÆ FACVLTATIS MEDICÆ IN PER-ANTIQVA HIERANA CONSENSV GRATIOSO,

SVB PRÆSIDIO

LAVDATISSIMI ORDINIS MEDICI DOMINI DECANI ET SENIORIS

DN. D. JOH. ANDREÆ FISCHERI,

CONSIL. ET ARCHIATR. ELECT. MOGVNT. PATHOLOG. ATQVE PRAX. PROF. PVBL. PRIM. NEC NON MED. PROVINC. DVCAL. ISENAC.

PATRONI AC PROMOTORIS SVI COLENDISSIMI,

PRO GRADV DOCTORIS

TQVE PRIVILEGIIS ET IMMVNITATIBVS HVIC DIGNITATI COMPETENTIBVS LEGITIME IMPETRANDIS,

PVBLICE ERVDITIS DISQVIRENDAM SISTIT

AVTOR ET RESPONDENS

HEINRICVS FRIDER. Bornkeſſel/ Schlaiza-Variſcus,

Præfecturæ & Civitatis Weidenſis Phyſicus Ordinarius,

IN AVDITORIO MAJORI COLLEGII MAJORIS, HORIS CONSVETIS.

D. XI. AVGVSTI, A. O. R. M DCC XXVIII.

ERFORDIÆ, Typis GROSCHIANIS, Acad. Typogr.

PROŒMIVM.

EGregium ſanè imo plane aureum eſt axioma illud â priſtinis rationalis Medicinæ ſectatoribus prolatum, & ad noſtra usque tempora translatum: *Qui bene cognoſcit, bene curat.* Veritatem enim ejus intemeratam demonſtrat ſana ratio, confirmat, dubiorum victrix, experientia, probatque longus & aſſiduus uſus, cum quotidie videamus illos, qui absque ſufficienti pathologica ſcientiâ & cognitione, ad ægrotantium lectos quaſi advolant, atque decumbentibus modo auxiliis, modo conſiliis ſuis ſuccurrere audent, tandem miſeros tales homines in aperta mittere pericula & omnis generis adverſitatibus cumulare, adeoque non niſi per innumeras ſtrages praxeos ſuæ initium, medium & complementum facere; cum ê contra feliciora ſemper fata experiantur illi Medici, qui quando ſemel ritè cognoverunt, quod futuro Practico illud præprimis curæ cordique eſſe debeat, quo veras omnium morborum cauſas cognitas atque perſpectas ſibi

reddat, ſoli poſtmodum rationali & genuinæ patholo-
giæ, tanquam unico & firmiſſimo fundamento, ſuam
ſuperſtruunt medendi methodum: Tunc enim ſcopum
optatum tanto melius & citius attingere, ſuisque ægro-
tantibus priſtinam ſanitatem eo facilius comparare &
conſervare valent.

Dolendum autem non immeritò eſt, quod, hi
non obſtantibus, tamen *præjudicia*, in quæ alias plerique
propendere mortalium ſolent, ſpeciatim quoque in foro
Medico ſumma cum cura & attentione colantur, eam-
que ob cauſam, inprimis circa res minus perſpicuas
perpetua fere diſſidia & quotidianæ contradictiones in
ſcholis Medicorum moveantur & foveantur. Hæc
enim ſententiarum diſcordia per ſingulas ferè Medici-
næ partes adeo frequenter occurrit, ut plures, qui co-
gnitione artis hujus ſaluberrimæ parum imbuti fue-
runt, anſam exinde ceperint de certitudine Medicinæ
noſtræ in totum dubitandi eamque merè στοχαστικὴν au
conjecturalem pronunciandi, quoniam id inſignis qua
inter Practicos adhuc hodie viget diſſenſio quoad me-
thodum medendi, & innumeri inde præcipuè penden-
tes atque in therapia maximè occurrentes ſiniſtri mor-
borum eventus ſatis abunde arguerent ac demonſtra-
rent. Hinc, licet etiam huic opprobrio jam ſæpe ſuf-
ficienter reſponderint Medici cordatiores, nihilo tamen
minus multi adhuc illud in totum & perfectè tolli
haud poſſe certiſſime ſibi perſuadent, quoniam tot di-
verſæ & inter ſe vel maximè diſcrepantes Medicorum
ſententiæ de ætiologiis morborum adhuc exactè vi-
gent, ſimulque genius & indoles morborum, maximè

acu-

acutorum, noſtris temporibus occurrentium, multum ſæpe ab eo diſtat, qui olim â Medicinæ ſcriptoribus obſervatus & literis conſignatus fuit, adeoque tales medicamentis quondam eximiè commendatis minus auſcultare ſolent, quam quidem ſperatur: Sed, fallunt utique & falluntur, qui talia proferunt & aſſumunt. Quanquam enim cognitio cauſarum verarum & indolis ſpecificæ iſtorum miaſmatum, in morbis præcipuè acutis & malignis, ſæpè â priori nos fugiat, ipſique antecedentium temporum ſcriptores eâdem pariter deſtituti fuerint; tamen hæc ipſa incertitudo tandem à poſteriori, per ipſos rerum eventus & circa hos non ab uno, ſed multis, non ſemel, ſed ſæpe, non in unico ſed pluribus locis ac regionibus inſtitutis ac inter ſe collatis obſervationibus, facili negotio maximam partem ê medio tolli poteſt. Patebit hoc vel unico DYSENTERIÆ malignæ exemplo, quippe cujus cura non niſi illis difficilis & intricata videri poteſt, qui veram & ſpecificam miaſmatis in illa occurrentis indolem & primariam ejusdem cauſam hac ratione & methodo non penitus perſcrutati fuerunt; hinc placuit mihi ad praxin Medicam rationalem animum nunc applicanti, thematis inauguralis loco, atrocem & intricatum huncce affectum ſeligere, inque illius cauſas originem & medendi methodum curatius atque attentius, pro virium mearum modulo, inquirere. Cui conatui ut ſummus Archiater clementer benedicat, eſt, quod devotâ mente precor.

SECTIO PRIOR
COGNITIONEM DYSENTERIÆ SVPPEDITAT.

§. I.

VEſtigia venerandæ antiquitatis preſſurus & conſuetudinem hactenus confirmatam identidem obſervaturus, præſentis affectus tractationem meritò ab Onomatologia exordior, ne, ut GALENVS *Lib. III. de ſimpl. Facult. c. 12.* benè annotavit, *perturbatus nominum uſus rerum quoque perturbet notitiam.* DYSENTERIÆ igitur vox, Græcam agnoſcens originem, teſte modo allegato GALENO *Lib. II. M. M. cap. 2.* vel â parte affectâ ſolum, vel, ut ex ejus ſubſequentibus verbis hariolari licet, â ſymptomate & parte affecta ſimul, nomen obtinuit: Formatur enim hoc vocabulum ex particula δὺς, quæ in compoſitione vocabulorum â principio poſita, *imperfectionem*, *difficultatem* aut *malignitatem* denotat, juxta SCAPVL. *in Lexic. Græc. pag. 411.* & SCALIGERVM *Commentar. in Ariſtot. Hiſtor. Animal. Lib. X. cap. 43. pag. 1122.* & â ſubſtantivo ἔντερον, *inteſtinum* quibus dein haud inepte adhuc voculam ῥέειν *fluere*, ſuperaddit BLANCARDVS *in Lexic. Med. p. 116.* quaſi dicas *difficilem inteſtinorum fluxum*, aut *difficultatem inteſtinorum*, quibus tamen genuina hujus affectus indoles admodum imperfectè exprimitur, quoniam dyſenterici ſemper nimis facile & plerunque prorſus inviti alvinas excretiones deponunt, adeoque minime difficili alvo laborant, aut difficultatem circa has excretiones experiuntur; id quod propterea tanto magis illorum auctorum ſententiam fundatam eſſe demonſtrat, qui per particulam δὺς non proprie *difficultatem*, ſed potius *malitiam morbi* denotari recte judicarunt.

§. II.

Etymologiæ nunc ſuccedit *Homonymia*, ſive ambiguitas vocis, ſecundum quam, comprobante id ipſum experien-

tia

tia & ipſa Veterum acceptione, modo *latius & indefinite* ſumitur, atque tunc pro *omni alvi profluvio* & quidem *incruento*, accipitur, quatenus nimirum illud cum malignitate quadam inſolita complicatum eſt, quale inter alios LAMONIERE *in Tr. de Fluxu dyſenterico, Obſerv. 3.* deſcripſit, cui tamen rectius *diarrhœæ* titulus competeret; modo *ſtrictius quasvis alvi dejectiones*, easque *cruentas* denotat, confirmante hoc *Jul. Cæſ.* CLAVDINO *Conſultat. Med. XLII. p. 476.* ubi inquit: *Certum eſt, quemcunque per anum fluxum ſanguinolentum (excepto illo, qui ab hæmorrhoidibus pendet) ab Hippocrate & Galeno vocari dyſenteriam.* Tandem *ſtrictiſſimè & propriè*, tamen non niſi excretionem alvinam ſanguinolentam indicat, ubi ſub inſigni dolore & torminibus graviſſimis, accedente inſimul haud rarò, febre ſatis acuta, excrementa liquidiora & quodammodo purulenta cruentaque, brevibus intervallis ejiciuntur; & hæc eſt illa etiam ſpecies de qua impræſentiarum maxime acturus ſum, reliquas interim ſuis auctoribus & locis relinquens.

§. III.

Occurrunt autem proinde etiam hujus vocabuli varia apud auctores *Synonyma*, quorum brevem adhuc mentionem injicere lubet. Ab antiquioribus & inprimis CELSO *Lib. IV. c. 15.* ſub titulo *torminum cum exulceratione*, comprehendebatur; SCALIGER *l. c.* illam *cruentum alvi profluvium*; *Cæl.* AVRELIANVS *Rhevmatiſmum cum ulceratione & rhevmatiſmum torminalem* vocat. MENJOTIVS *in Diſſert. Pathol. P. III. p. 413.* illam *fluoris dyſenterici* nomine donavit. WALTHERO *in Sylva Med. pag. 488. è Paracelſo* audit *morbus diſſolutus*, WEDELIO vero *in Amœnit. Mat. med. p. 235. hypercatharſis cruenta ſpontanea*, ab aliis denique modo *inteſtinorum exulceratio*, aut *excoriatio*, modo *cruenta dejectio* aut *diarrhœa cruenta* appellatur. Germani diverſimode pariter hæc vocabula exprimunt, nempe die rothe Ruhr, das rothe Aus- oder Durchlauffen, die Darm- oder Blut-Ruhr, das rothe Wehe, der Blut- und Hof-Gang ꝛc. ſi vero paucior egeratur ſanguis plurimum

mum vero muci acris purulenti & rodentis, tunc vocab
lo, die weiſſe Ruhr hunc affectum inſignire ſolent.

§. IV.

Habet autem Dyſenteria in ſe ſpectata varios utiq
gradus variaque ſub larva ordinarie apparet, & modo l
nioribus, modo etiam gravioribus ſymptomatibus ſtipa
ordinarie incedit; hinc pro hac diverſitate non immeri
in varias diſpeſcitur ſpecies, & quidem primario in *ſimp
cem* & *complicatam*, quarum illa, quam propterea etiam *b
nignam* vocant, ordinarie neque alium quendam peculi
rem morbum, neque admodum gravia & ſontica infe
ſymptomata; hæc vero non ſolum febrem acutam, cont
gioſam & malignam, ab inflammatione, eroſione aut exu
ceratione inteſtinorum maxime excitatam, ſed & graviſſ
ma tormina, inſignem teneſmum viriumque ſummam de
jectionem, unacum aliis peregrinis & inſolitis accidentib
inducit; hinc ea communiter *maligna* appellatur atque ta
ob frequentiam, quam ob funeſtum, quod ipſam plerur
que comitatur, periculum, majorem ſane, præ priori, a
tentionem meretur, & idcirco quoque in præſenti Diſſe
tatione ſpecialius atque diffuſius quoad indolem & gen
um ſuum pertractatur. Dein diſtinguitur etiam hic affe
ctus quoad *materiam peccantem*, quæ ſub eodem excernitu
atque utplurimum ſimpliciter *cruenta*, aliquando tantu
mucoſa, purulenta & *albicans*, quin imo, interdum, licet ra
rius, *ſeroſa* aut *bilioſa*, aut ex omnibus his compoſita, adeo
que exacte *variegata* apparet, & propterea ad formandan
differentiam inter *Dyſenteriam rubram, albam* & *bilioſam*, præ
cipuam occaſionem præbet.

§. V.

Huc quoque porro referenda eſt differentia, quæ
cauſis Dyſenteriæ deſumitur, quarumque intuitu, prout ta
les vel *privatæ*, vel *publicæ* aut *univerſales* fuerint, affectus iſt
dein vel *ſporadicus*, vel *epidemius*, vel *endemius* eſſe ſolet
Priores ex his ſpecies, *ſporadica* nempe & *epidemia Dyſente
ria* ſatis frequentes occurrunt, noſtriſque in oris utiqu

maxi

maxime cognitæ ſunt, quoniam ſingulis fere annis tali ratione incolas noſtros affligunt; poſterior autem, *endemia* nimirum, rarius obſervatur, & propterea à pauciſſimis Autoribus deſcribitur, exceptis SYDENHAMO & BORLASSO, quorum ille in *Opp. Med. Sect. IV. cap.* 3. hic vero in *Tr. de Hybernia*, talem Hybernis propriam eſſe commemorant, quemadmodum etiam VARANDÆUS *de Morb. inteſtin. cap.* 7. idem de agro Tholoſano confirmat. Proinde etiam accidit, ut pro diverſa iſtarum cauſarum conditione Dyſenteria modo *dolorifica* evadat atque graviſſima tormina inferat, id quod plerunque & fere ordinarie accidit; vel *indolens*, exiſtat nullaque præter frequentes dejectiones, ægris ncommoda afferat, qualem inprimis obſervarunt HIPPOCRATES 2. *Epidem. Comm.* 6. *t.* 25. RHODIUS *Cent.* 2. *Obſerv. Med.* 88. BARTHOLINUS apud *Bonnetum in Med. Septentr. oll. Lib. III. Sect. X. cap.* 5. WEDELIUS *in M. N. C. Dec.* I. *Ao. I. Obſ.* 43. aliique plures. Tandem diſtinguenda quoque enit Dyſenteria quoad *modum affligendi*, quippe cujus reſpectu ea modo *continua* eſt, ac prout vulgo fieri ſolet, nullam atione excretionum ſervat intermiſſionem; modo *periodica* evadit, & non niſi certo ac notabili temporis ſpatio nterjecto ægros quaſi de novo prehendit, quemadmoum ejusmodi Dyſenteriam tertio quovis die periodice ecurrentem deſcriptam dederunt CORNARIUS *Conſil. Med. I. p.* 28. & MORTONUS *in Append. ad Exerc. II. de Febr. Syoch. p.* 162.

§. VI.

Antequam autem nunc ad ipſam affectus noſtri hiſoriam me accingo, neceſſe utique erit, ut ejus quoque *iagnoſin*, reſpectu aliarum ſimilis farinæ excretionum prærnaturalium, ſiſtam, ac brevibus ea adducam ſigna, quæ eram Dyſenteriam à reliquis cruentis alvi fluxibus diſtiniunt, licet eorum inter ſe diſparitas facili admodum neotio dijudicari queat, quoniam in his communiter ſanuis modo paucus, modo copioſior, interdum ſincerus, terdum etiam ſeroſus ad inſtar loturæ carnium, absque

B ullis

ullis fere torminibus, partitis tantum vicibus & minim
adeo frequenter, nec deſtinato quodam anni tempore pr
dire aſſolet; in Dyſenteria autem, præcipue maligna, p
rum ſemper ſanguinis cum variæ conſiſtentiæ excreme
tis, maxime mucoſis, remixti, ſub graviſſimis ordinar
torminibus & conjuncta febre acuta, excernitur, eaq
ipſa plerunque certo magis anni tempore, nempe ineun
præcipue autumno, juxta HIPPOCR. *aph.* 22. *S.* 3. graſſari & lati
inſimul evagari obſervatur. Hinc differt I. â *fluxu* ſic dic
Hepatico, qui promiſcue & omni tempore occurrit, febre
nullam conjunctam habet & excrementa prorſus liquida, i
ſtar loturæ carnis rubentia exhibet, atque inſimul ſi uno a
terove die reprimatur, tamen poſtmodum de novo, ſine d
loris in ſede ſenſu, ſponte redit, notante FROMMANNO
Tr. de Hæmorrhoid. quæ tamen omnia nunquam ſub Dyſent
ria obſervantur. II. Differt etiam â *fluxu cœliaco* & *Lienteri*
quoniam ſub his cibi tantum modo ſemi-digeſti, ſub colo
re cineritio vel albicante, modo plane indigeſti, nullam
que prorſus alterationem perpeſſi, rejiciuntur, ſecus ac i
Dyſenteria, ubi perfecta excrementa, maxime mucoſa &
ſanguine tincta, ſub perpetua teneſmodea alvi conſtrictio
ne exprimuntur. Porro differt quoque III. â *fluxu hæmo*
rhoidali difficulter erumpente & non niſi ſub graviſſimi
torminibus ſuccedente, quippe qui tantam ſæpe, ration
ſymptomatum ſuorum principaliorum, cum Dyſenteri
exhibet analogiam, ut â multis ejusmodi ægrotantes pr
perfecte dyſentericis habeantur & tractentur juxta obſer
vationem VILLANOVANI in *Breviar. Practicæ Lib. II. cap.* 2
cum tamen facillime ex ſanguine pure, ſeorſim & citr
permixtionem cum fecibus, quæ tunc etiam naturalen
ſuam exhibent conſiſtentiam, in paulo majori quantitat
prodeunte, nec non ex concurſu ſignorum fluxum iſtun
imminentem indigitantium, æſtu nimirum circa ſpinan
dorſi, ani pruritu, dolore tenſivo lumborum, aliisque ap-
pareat tutoque concludere liceat, non dyſentericum, ſe
hæmorrhoidalem tunc adeſſe fluxum. Tandem etiam IV

diſtin-

diſtinguenda eſt hæc noſtra Dyſenteria â *ſpuria* illa *Scorbuti-corum*, quæ præprimis in Pomerania vicinisque locis, notante GERDESIO *in Diſſ. de Dyſenteria Cap. VIII. §. 3.* admodum frequenter obſervatur, atque partim ex præcedentibus & concurrentibus Scorbuti combinati ſignis, partim etiam ex ipſa excretione ſanguinis fæcibus non permixti, quæ utplurimum absque torminibus, cum levi tantum dolore gravativo fieri ſolet, dignoſcitur.

§. VII.

His ergo miſſis propius nunc ad formandam graviſſimi hujus affectus *Hiſtoriam* me accingo, ut ex ſpecialioribus in ea ſuppeditandis ſignis diagnoſticis tanto facilius genuina ejusdem indoles agnoſci queat. *Imminentem* igitur & brevi ſucceſſuram *Dyſenteriam* annunciant præcipuæ frequentes ſed ſatis adhuc leves horripilationes, cum ventris & inteſtinorum doloribus, lancinationibus, moleſtisque borborygmis ſtipatæ, quibus dein ſuccedunt ſomni defectus & agrypniæ, appetitus dejectio, inſueta præcordiorum anguſtia, atque ſitis & calor præternaturalis; tandem ingruit *diarrhœa*, leviter torminoſa, quæ ſub his circumſtantiis juxta HIPPOCRATEM *Sect. VII. Aphor. 75.* plerunque prodromus inſtantis jam jam Dyſenteriæ eſt, quæ ipſa etiam dein per frequentiſſimas dejectiones, ſub graviſſimis inteſtinorum doloribus & cruciatibus ac moleſtiſſimo viſcerum omnium quaſi deſcenſu, contingentes, ſe actu *præſentem* eſſe demonſtrat. Excrementa autem ſub hoc affectu prodeuntia variant utique ſecundum diverſa ejusdem tempora, diverſosque gradus, dum ab initio adhuc flava & albicantia, ad inſtar illorum, quæ in aliis diarrhœis dejiciuntur, apparent; dehinc redduntur ſpumoſa, mucoſa atque pinguia, tandemque tinguntur ab intermixto ſanguine modo copioſiori, modo parciori, &, ſi morbus ultro ingraveſcat & deterioretur, fiunt purulentæ ac putrilaginoſæ, quin imo ramentorum membranaceorum ſpeciem referunt, eoque ipſo morbum nunc ad eventum plane funeſtum inclinare oſtendunt, quemadmodum etiam ex eo-

rundem diverſa textura aliaque externa conditione itidem manifeſtum evadit, an â pituitoſis, bilioſis, ſeroſis, aliov. vitio inquinatis humoribus morbus iſte productus ſit, de quibus plura habet HERLICIUS *in Tr. de fluore dyſenter. p. 428.*

§. VIII.

Præter hactenus recenſita accidentia complicatur etiam ordinarie cum noſtro affectu febris plus minusve acuta, quin imo, interdum etiam exanthematica, præcipue petechialis, unacum ſumma ac totali fere virium proſtratione; lingua & fauces obducuntur viſcidâ & ſubalbida quadam mucilagine, quæ tunc, quando intenſius æſtuat corpus, nigram plane induit faciem & ad aphthodeam accedit indolem, inſimulque partes iſtas totas aridas reddit; ægri ſub his circumſtantiis magis magisque anxii fiunt, vehementer ſitiunt & ob continui doloris tormenta noctes diesque inſomnes agunt. Excretiones etiam ſub ulteriori morbi progreſſu tandem fiunt totæ ſanguinolentæ, ita ut ſanguis ſincerus admodumque copioſus tunc dejiciatur, id quod corroſionem quandam circa majora aliquot inteſtinorum & meſenterii vaſcula factam denotat, atque ideo ſummum vitæ periculum impendere haud obſcure indicat, quod tanto certius citiusque pertimeſcendum eſt, ſi inſuper inteſtina non ſolum inflammatione graviori, ſed &, quæ hanc utplurimum excipit, actuali gangræna afficiantur: tunc enim immanes hactenus perpeſſi cruciatus derepente ceſſant, excrementa citra ſenſum, majorique cum fœtore dejiciuntur, pulſus debilis ac tremulus redditur, faucesque undiquaque aphthis obſidentur, quale quid etiam tunc maxime accidit, quando adſtringentibus intempeſtive adhibitis ſuppreſſa fuit Dyſenteria. Proinde etiam inteſtinum rectum ſucceſſu temporis admodum moleſte afficitur, ita ut ægri graviſſimo inſuper ac fere continuo diſcrucientur teneſmo, hujusque intuitu ad creberrimas, licet plerunque vanas & vacuas, neceſſitentur dejectiones, & hoc inprimis omnium moleſtiſſimum conſti-

tuit

tuit ſymptoma, quoniam in quamplurimis ægrotantibus tanta tamque inſolens eſt iſta ſpasmodica conſtrictio, ut intra νυχθήμερον centies, imo pluries, ſub intenſisſimo dolore, deponere cogantur, ſubſequente tandem modo leviori, modo graviori alvi procidentia, quam interdum vomitus, & aliquando ſingultus comitantur, qui ultimi ordinarie ſuccedentium eosque proxime excipientium convulſionum prodromi ſunt, quibus tandem triſtiſſima hæc ſcena lethali ſub exitu clauditur.

§. IX.

Quo autem affectus hujus admodum ardui cura tanto melius ſuccedat omniaque in eadem occurrentia impedimenta eo facilius removeantur, neceſſe utique erit, ut ſpecialiora quoque ſigna diagnoſtica ratione *partis affectæ* ſimul in ſubſidium vocentur & in ea exacte inquiratur. Cum enim ventriculus unacum toto inteſtinorum canali, principale Dyſenteriæ ſubjectum conſtituant, ita tamen, ut non uno eodemque tempore totus illorum tractus afficiatur, ſed interdum magis *tenuia*, & aliquando *craſſa* magis patiantur; hinc utique refert ſigna & ſymptomata illa, recenſere, quæ vel priora vel poſteriora magis afflicta eſſe arguunt. *Tenuia* ergo inteſtina magis ſub hoc morbo laborare evincitur præcipue 1) ex *loco & modo dolorum*, quoniam tunc ægrotantes maxime circa umbilicum & in regione epigaſtrica, dolores acutiſſimos ſcindentes, ſpaſticos & punctorios percipiunt, ut cultris quaſi diſcindi & aciculis undiquaque compungi inteſtina illa afferant; 2) Ex *dejectionum* hos dolores excipientium *progreſſu*, quippe quæ tardius ſemper poſt perpeſſum ejusmodi dolorum inſultum prodeunt; 3) Ex ipſorum *excrementorum conditione*; quæ tunc ordinarie ob moram diuturniorem, magis fœtidæ, nonnihil chyloſæ, ramentis tenuioribus interſperſæ & cum ſanguine intimius commixtæ ſunt; 4) Ex ſupervenientibus & plerunque cum euphoria ſuccedentibus *ſpontaneis vomitibus*, qui tanto certius ſimul occurrunt, quo magis inteſtinum jejunum atque duodenum, tanquam ventriculo

propiora, afficiuntur; & 5) ex remediorum *anotericorum* atque leniter *laxantium* ſalutari uſu, quippe quæ tunc ſemper magis proficere aſſerit MENJOTIVS *Tr. de fluore dyſent. p. 430.* quam ſi in inferioribus inteſtinis potiſſimum ſcenam ſuam ludit atrox iſte affectus.

§. X.

Craſſa autem *inteſtina* magis ægrotare inprimis nobis perſuadent 1) *Dolores* paulo obtuſiores ac remiſſiores infra & juxta ſtomachum atque utrinque circa hypochondria maxime ſiniſtrum, ſecundum coli ductum ſeſe exerentes; 2) *Dejectiones*, ob materiam quaſi præ foribus locatam, minoribus ac brevioribus intervallis dolorum paroxyſmos ſubſequentes, nec adeo gravem & adverſum odorem, ſalvis reliquis, ſpirantes, atque inſuper ſanguine tantum undiquaque circumfuſæ, citra perfectam ejusdem commixtionem; 3) *Modus excretionis*, quoniam mucus & ſanguis ſeparatim ſemper, & quidem vel brevi ante, vel ſtatim poſt ordinariorum excrementorum dejectionem expelluntur; 4) Continua & moleſtiſſima illa *vellicatio, irritatio* ac *teneſmodea preſſura* in dejiciendis fecibus alvinis, quæ inteſtini recti præcipue tunicam interiorem nimium relaxat ac ſæpiſſime perfectam ani procidentiam cauſatur; tandem 5) *Clyſterum* præpollentia ratione effectus, præ aliis laxantibus & abſtergentibus internis, juxta obſervationem ante citati MENJOTII *pag. 176.*

§. XI.

His ita quoad *Hiſtoriam* moleſtiſſimi hujus affectus præmiſſis, poſtulat nunc inſtituti noſtri ratio, ut *Ætiologiam* quoque ejusdem ſubnectamus ac *cauſas* præcipuè ad ipſum excitandum contribuentes breviter enumeremus: Harum enim dignotio atque evolutio non ſolum Medicum rationalem ab Empirico egregie diſtinguit, ſed & quam maxime ad bene, ſeu citò, tutò ac jucunde medendum neceſſaria eſt, eaque propter tanto magis allaborandum erit, ut in harum genuinam, quantum licebit cognitionem perveniamus. Cauſam igitur *mediatam* & *materialem*, eamque

prima-

primariam conſtituit in Dyſenteria *fermentum* quoddam peculiare & ſpecificum, admodum ſubtile, orgaſticum & halituoſum, modo ex aere corpora noſtra ambiente athmoſphærico, modo ex corporibus tali malo jam jam infectis, per contagium, maſſæ humorum noſtrorum communicatum; *ſecundariam* autem ſeu *concurrentem* ſiſtunt modo allegati *humores* corporis noſtri, & ex his ſpeciatim *Bilis*, per cauſas externas non ſolum commota, ſed & cum peregrino iſto miasmate infecta, ad fermentationem extraordinariam diſpoſita, ſicque acrior reddita, quæ, dum intra inteſtinorum canalem poſtmodum detruditur, fibras eorundem nervoſas graviſſime irritando carnoſas erodiendo, non ſolum intenſiſſimos illos dolores ſpaſtico-teneſmodeos, ſed & , ſubſequente hac ratione crebriore ipſorum compreſſione, frequentiores iſtas dejectiones mucido-ſeroſas præcipue cauſatur. Hinc, licet à priori ſpecifica hujus fermenti indoles & qualitas nondum detecta ſit, nec etiam, uti quidem videtur, unquam perfecte demonſtrari queat, tamen à poſteriori ſatis exacte liquet, quod illud, ſi bili excrementitiæ jungatur, naturam purgantium draſticorum induat, & acrimoniam hoſtilem inteſtinis maxime inimicam aſſumat, atque ſimili fere modo vellicet & ſtimulet, quo alias in Hypercatharſi illa irritantur & afficiuntur. Inde etiam hunc ratio apparet, cur ſubjecta cholerica & bile abundantia præ reliquis ſemper gravius in Dyſenteria affligantur, quoniam humor iſte ſemper miasmati illi ſpecifico majorem acrimoniam conciliat, illudque confermentando in noxia ſua activitate exaltat, ut qualitatem quaſi corroſivam induat, atque ſic inteſtinorum tunicam nervoſam tanto moleſtius vellicare queat, id quod præcipue experientia Anatomica confirmat, quoniam BONNETUS in *Sepulchret.* *3. S. 11. p. 835.* BONTIUS, aliique ſeduli cadaverum rimatores, plerunque in demortuis ex Dyſenteria, bilem vitiatam, piceam, æruginoſam cum inteſtinorum purulentis tuberculis, nigredine & ſphacelo deprehendarunt, confer. DOLÆUS *c. p. 429. M. N. C. A. III. Obſ. 116.*

§. XII.

§. XII.

Eſt autem miaſma illud communiter ſummæ ſubtilita-
tis, adeo ut non ſolum humoribus bilioſis, ſed & plerun-
que toti M. Seæ ſe ſe inſinuet, undiquaque ſe diffunda
ejusque craſin fermentativa ſua acrimonia in totum fer
pervertat; hinc principium corporis noſtri vitale immi-
nenti ejusmodi inſigniori periculo haud aliter, quam pe
motus febriles reſolutorios & depuratorios occurrere po
teſt, quæ dein tanto magis intenduntur & augentur, qu
magis illud miasma malignum ad inducendam corruptio
nem fermentativam pronum atque diſpoſitum eſſe obſer
vatur, quod inprimis in maligna, contagioſa & epidemi
Dyſenteria accidit, quam propterea ſemper *febris* plus m
nusve *acuta* comitari ſolet, qua mediante Natura ſangu
nem ab inhæreſcente illo ſubtili & acriori fermento libe
rare, idque dein maxime ad inteſtinorum canalem detru
dere allaborat, ut ex eo poſtmodum cum aliis impuritati
bus ibidem latitantibus dejiciatur; & hanc ob cauſam et
iam â SYDENHAMO Dyſenteria talis maligna communi
ter *Febris ad inteſtina converſa* dicta fuit, quoniam materi
peccantis præcipua excretio, quæ in aliis febribus maxim
per peripheriam corporis inſtituitur, in hac plerunque e
inteſtinis ſuccedere ſolet.

§. XIII.

Exinde igitur nunc eluceſcit, quod *partem primario affe-
ctam* ſub hoc morbo utique ſemper conſtituant *inteſtina*, tam
tenuia quam craſſa, minime vero, juxta ſententiam WIL-
LISII *in Tr. de febribus cap. 10.* ſola *Maſſa ſanguinea*, in qua ill
ex recepto antea ibidem miasmate maligno orgasmum
quendam febrilem oriri, indeque præcipitationem parti
cularum acriorum fieri autumat, quibus dein ad inteſtin
vectis ſuboriretur illorum eroſio cum fluxu dyſenterico
Hoc enim aſſertum ſequentes inprimis circumſtantiæ, a
experientia maxime deſumtæ, refellunt, quoniam nimi
rum 1) non omnis Dyſenteria eſt maligna & cum febr
conjuncta, ſed ſæpius etiam benigna, citra ejusmodi mias-
matis

matis concurſum, ab ingeſtis ſaltem vel quantitate, vel qualitate peccantibus oborta, occurrit; 2) præter inteſtina nulla alia viſcera interna arroduntur & læduntur, cum tamen in illis febribus, ubi M. S. *primario* ab ejusmodi miasmate afficitur, indiſcretim omnes tam externæ quam internæ partes ſimul affligantur, teſtimonio variolarum fermentum ſuum ulceroſum ad omnia viſcera diſſipantium;) quia utplurimum Diarrhœa, ſine ullo adhuc orgaſmo, Dyſenteriam præcedit ejusque prodromus exiſtit, febris autem, quæ jam tum adeſſe deberet, dyſenteriam non niſi obortam & perfecte præſentem comitatur, quæ omnia luculenter nunc demonſtrant, quod fermentum iſtud peregrinum acre, *primo* non niſi inteſtina adoriatur, & dehinc circulando aliqua ejusdem portio ſimul ad M. S. deferatur eaque *ſecundario* afficiatur, atque ita febris Dyſenteriæ malignæ ſemper juncta producatur.

§. XIV.

Quod *cauſam proximam* & immediate ſub hoc morbo effectum influentem attinet, hanc partim motus inteſtinorum periſtalticus ob vehementiores illas vellicationes & arroſiones tunicæ nervoſæ nimium auctus, partim etiam orgaſtica ſanguinis fermento contagioſo inquinati ebullitio conſtituit, unde hanc dein ordinarie febris acuta, illum vero ſpasmodica inteſtinorum conſtrictio atque contorſio excipit, quæ non ſolum frequentiores illas dejectiones, ſed & conjunctos cum iisdem & ſucceſſive recurrentes dolores intenſiſſimos ſtrictorios & tenesmodeos producit, ſub quibus, dum inteſtina ita immodice vellicantur & conſtringuntur, primo liquida albicantia plus minusve mucilaginoſa in copioſiſſimis inteſtinorum glandulis hactenus collecta & ſucceſſive ad eas translata; dein, nimium denudata & arroſa vaſorum ſanguiferorum in inteſtinorum canalem hiantium orificia, mucus tenuis, ſpumeſcens, ſanguine plus minusve tinctus atque permixtus; porro, accedente eroſione & ſuperficiali exulceratione inteſtinorum, materia purulenta, ſanioſa, plerunque

albicans, *Dyſenteriam* ita dictam *albam* conſtituens, tanden
que cum hac, vel particulæ tunicæ inteſtinorum villoſæ c
nimiam acrimoniam abraſæ, quas HIPPOCRATES *l.*
Præſ. 23. ramenta inteſtinorum vocat, vel glandulæ ipſ
inteſtinales tumefactæ ſub morbi progreſſu â ſubſtantia in
teſtinorum ſeparatæ, moleculas carnoſas vel fruſtula ca
nium referentes, ab eodem Auctore *Sect. IV. Aphor. 26.* ca
runculæ nuncupatæ, protruduntur, quibus omnibus tan
dem non ſolum inflammationes admodum graves, ſed
haud raro, ob deficientem neceſſariam inteſtinorum a
roſorum mundificationem, ipſa Gangræna & Sphacel
nulla arte medicabilis ſuperveniunt, fatalemque hanc tr
gœdiam demum lethali exitu claudunt.

§. XV.

Cauſæ *remotæ, occaſionales* ſeu procatarcticæ, commu
nicationi fermenti iſtius peregrini & exagitationi acrimo
niæ corroſivæ in humoribus præcipue litantes, variæ ut
que ſunt ex *rebus* tam *naturalibus*, quam *non-naturalibus*, im
etiam *præternaturalibus* depromendæ: Ad *naturales* enin
ſpectant temperamentum præcipue cholericum & ſangu
neum, conſtitutio corporis admodum debilis, ætas puer
lis & ſexus ſequior, ob præſentem ſub his viſcerum atqu
nervorum majorem teneritudinem, nec non ipſa diſpoſi
tio hæreditaria & conſanguinitas, de qua notabile exem
plum recenſet LAMONIERE *in Tr. de fluxu dyſenterico pag*
21. confer. DOLÆVS de Dyſenter. cum lacte materno in
fantulo communicata. *Encyclop. Med. Dogmat. l. 3. c. 5. p. 49*
Ex *præternaturalibus* multum huc contribuit *Aer*, cujus in
æqualis conſtitutio uti ſemper ſanitati quam maxime ob
eſt, ita inprimis admodum frequens Dyſenteriæ cauſa exiſti
dum fermentum iſtud ſpecificum in corporibus diſpoſi
tis partim excitat, partim etiam aliis per contagium tan
mediatum quam immediatum communicat, ita ut propter
ea illud non in ſola ſemper indole fructuum horæorum
eorumque nimia comeſtione inquirendum ſit, quoniam
per experientiam conſtat, quod Dyſenteriæ graviſſimæ ſæ

piu

ius etiam tunc oboriantur & epidemice graſſentur, quanlo fructus tales prorſus defecerunt; hinc ſubitæ & maxine ſenſibiles aeris mutationes v. g. frigoris cum intenſioe æſtu commutatio & ſubitaneus ex arido æſtu in frigilam-humidamque conſtitutionem prolapſus prima quaſi undamenta hujus morbi in corporibus noſtris ponunt, eſtante hoc BALLONIO *in Conſil. Med. Lib. II. Conſil. 23.* & conrmantibus omnibus ingenuis de hoc morbo debellando ollicitis Practicis, quibus per experientiam abunde jam am conſtat, quod in fine æſtatis & autumni initio caput mprimis magis attollere ſoleat atrox iſte affectus, licet ille e reliquo interdum etiam, ſed rarius, in primo etiam ere, ſi nempe intemperatiori hyemis frigori derepente alidior aura vernalis ſuperveniat, obſervetur, notantibus oc Celeb. BOHNIO *in Colleg. ſuo Therapevt.* & SYDENHAio *in Opp. Sect. IV. cap. 3.* quibuſcum etiam conferri meentur HIPPOCRATES *Sect. III. aphor. 11. 12. & 22.* item *Lib. Epidem. comm. 2. t. 1.* & CELSVS *Lib. II. cap. 1.* Proinde etm aer cauſam occaſionalem Dyſenteriæ ſuppeditat reciiendo & communicando miasma δυσεντεριχῶδες ſive fermenitivum atque acre, quippe cujus vehiculum quaſi prorium ille ordinarie conſtituit, maxime in Dyſenteriis epiemicis, ubi iſtjusmodi fermenta ex dyſentericorum exrementis, fructibus immaturis putreſcentibus, ex caſtris, bi cadavera animalium raro debite humantur, variisque ocis cœnoſis ac paludoſis, aeri communicantur & cum oc per inſpirationem ſimul intra corpus admittuntur, ſicue ſanguinem ac reliquos humores ſucceſſive notabili be deturpant. vid. FOREST. *l. 22. Obſ. 38.*

§. XVI.

Non minoris etiam activitatis in excitando perniciofſimo hoc malo ſunt *alimenta* & *potulenta*, & quidem 1) lia quæ vel in *fermento* adhuc conſtituta, vel facile *fermenſcibilia* ſunt, videlicet, Cereviſia, Muſtum & Vinum recena ac minus rite defæcata, it. dulce & auſterum vinum, mnis generis fructus immaturi, velut crudiores, acredinem

& mordacitatem inferentes, maxime horarii, quorum generalem denominationem, Obſt, HERLICIUS propterea cum latino *Obeſt*, quaſi *obeſt & nocet ventriculo*, exacte convenire autumat; licet in horum abuſum non ſemper Dyſenteriæ epidemicæ cauſa rejicienda ſit, quoniam per experientiam conſtat, ipſeque inprimis FEDERERUS *in Conſil. Dyſent. pag. 11.* confirmat, quod pueri, imo lactentes infantes multique illorum, qui â fructibus his plane abſtinuerunt, ſæpenumero etiam citius, antequam ii matureſcerent, morbo hoc correpti fuerint; 2.) ad hanc claſſem etiam referenda ſunt facile *corruptibilia*, v. g. iidem fructus maturi in nimia quantitate comeſti, ut & cucumeres, olera noxio rore infecta vid. *M. N. C. A. 3. obſ. 88.* it. carnes putreſcentes, ex quarum eſu maxime illos, qui in Indiam Orientalem navigant, dyſentericos fieri refert HEURNIUS, citante BURNETTO *in Theſ. Med. Pract. p. 395.* item fungi diverſi nec non piſces ſemiputridi & verminoſi, gravitate annonæ comeſti, oſtreæ & piſces marini præter conſuetudinem aut modum aſſumti, juxta BINNINGERUM *Cent. IV. obſ. 84.* Porro his accenſenda ſunt 3.) *cruda* aut etiam cum peregrinis principiis *inquinata potulenta*, v. g. Aquæ valde crudæ aut minerali aliquo infectæ inque potu ordinario uſurpatæ, maxime autem ſtagnantes & per plumbeos canales fluentes juxta obſervationem HILDANI *de Dyſenter. pag. 670.* quem, licet quoad hoc punctum exacte refutaverint HOECHSTETERUS *in Obſerv. Med. Dec. IV. Caſ. 1.* & CAMERARIUS *in Memorabil. Med. cap. IX. partic. 70. & 71.* tamen ſufficienter tuetur LINDANUS *in Colleg. MSCto ſuper Hartm. Prax. Chymiatr. cap. de Dyſent.* Similem noxam etiam exerunt *Acidulæ* exceſſive aſſumtæ, notantibus id SEBIZIO in der Widerlegung derer Mißbräuche bey den Sauer-Brunnen, *pag. 23.* & DOLÆO *Encyclop. Med. Lib. III. pag. 440.* nec non Aqua ex nive liquata atque copioſius hauſta referente BARTHOLINO *Tr. de Nive pag. 144.* item acetum in plumbeo vaſe aſſervatum, juxta HILDANUM *l. c. pag. 669.* Uno verbo: Victus incongruus, maxime militum in caſtris degentium, de

quo

quo recte aſſerit SENNERTVS, quod nulla fere in Hungaria ſuſcepta fuerit expeditio, qua non ex inſveta & incauta victus ratione plures ferme dyſenteria, quam ferro, perierint. Confer. etiam COBERI *Obſerv. caſtrenſes Dec. II. obſ. 10.* Tandem etiam his accenſenda ſunt 4.) *venenata* & ex mala aeris ac tempeſtatis conſtitutione depravata præcipue autem â rubigine aliisque noxii roris ſpeciebus infecta, aut excrementis animalium venenatorum conſpurcata, aut quocunque alio miaſmate venenoſo impraegnata, de quibus innumeræ excitatarum indeque ortarum Dyſenteriarum apud obſervatores proſtant hiſtoriæ.

§. XVI.

Alimentis & potulentis ſubjungenda etiam ſunt *Medicamenta*, præcipue *purgantia* ſiniſtre uſurpata, quæ itidem ad claſſem cauſarum occaſionalium referri merentur, quoniam tunc maxime, quando vel male præparata, vel in majori doſi porriguntur, non ſolum inteſtinorum texturam ſed & ſanguinis crasin inſigniter lædunt atque offendunt, ſicque tandem in diſpoſitis facile Dyſenteriam producunt, teſtantibus id ipſum FORESTO *Lib. XXII. Obſ. 32. in Schol.* HORSTIO *Lib. IV. Obſ. 18.* aliisque. Huc quoque pertinent *Clyſteres*, quorum non ſolum materia, ſi cum nimio impetu infundantur, juxta obſervationem MERCVRIALIS *de affect. infim. vent. Lib. III. cap. 28.* ſed & inſtrumenta interdum hunc affectum excitare poſſunt, ſi cannula v. g. poſt applicationem Clyſteris in dyſenterico non bene abluatur, & poſtmodum indiſcretim ſubjectis ſanis adhibeatur, id quod notabili exemplo confirmat HELIDÆVS PADVANVS *in Obſerv. p. 104.*

§. XVII.

Quod ad reliquas res *Non-naturales* attinet, quales ſunt *motus & quies, ſomnus & vigiliæ*, graviora *animi pathemata*, hæc omnia & ſingula, ſi potiſſimum aere æſtivo juſto frequentius occurrant, inſignem vim genus nervoſum præter-

 natu-

naturaliter commovendi, exerunt, atque graſſante jamjan dyſenteria maligna, portam quaſi fermento iſti ſubtilior aperiunt ejusque activitatem noxiam in humores corporis humani ſummopere facilitant, eoque ipſo tandem perfectam Dyſenteriam inducere valent. Nec omittenda etian ſunt *Excreta & Retenta*, quæ, prout ad omnes fere morbos ſic & ad Dyſenteriam excitandam multum contribuunt, ita ut ea modo â menſibus & hæmorrhoidibus ſuppreſſis, juxta relationem ZACVTI LVSITANI *Prax. admir. Lib II. Obſ. 19.* modo etiam â ſcybalis induratis, notante HO HILDANO *Obſerv. Chir. Lib. I.* originem ſumſerit. Quanta denique ſit *conſuetudinis & imaginationis* efficacia in cauſando tali affectu, per analogiam quandam demonſtrari poteſt, exemplo fœminæ, cujus mentionem facit BARTHOLINVS *in Hiſtor. rar. Anatom. Cent. V. Obſ. 64.* quæ purgatur medicamentum ancillæ propinavit, eamque attentius intuita eſt, ſicque toties, quoties ancilla, purgavit.

§. XVIII.

Superſunt adhuc res præternaturales ſcilicet morb degenerantes facile in dyſenteriam, nempe lienteria, paſſio cœliaca, diarrhœa, nec non vermes diverſæ ſpeciei & figuræ, febres variæ malignæ, pleuritides, vulnera & artuum amputationes, quas dyſenteriam aliquando produxiſſe perhibent quam plurimi autores, licet incertum adhuc ſit, an tales affectus proprie dyſenteriam reverâ produxerint producantve, vel an non potius ipſam ab aliis cauſis excitatam tantummodo foveant, ſicque rectius ad morbos quos dyſenteriæ interdum conjungi vel ſupervenire obſervamus, referri debeant. Singulare eſt, quod de dyſenteria ab annulo aureo per jocum devorato, & â tribus adamantibus impolitis malo dolo deglutitis, excitata, AETIV *Tetrabil. III. Serm. I. c. 46.* & ZAC. LVSITAN. *Prax. admir. II. obſerv. 16.* annotant. De reliquo ex hactenus ſuppeditatis ſignis atque enumeratis cauſis nunc exacte liquet, quod *Dyſenteria maligna ſit ſpecies Diarrhœæ quam maxime torminoſa*

cruen

cruentæ, purulentæ, cum inteſtinornm exulceratione, atque febre plus minus acuta, contagioſa atque maligna conjunctæ, qua natura fermentum quoddam peregrinum acre, erodens, modo per contagium corpori communicatum, modo in eodem ex aſſumtis generatum, per inteſtina præcipue expellere nititur.

§. XIX.

Prognoſis denique, licet ea juxt. *Hipp. l. 3. de Diæt. S. 19. text. 17. & l. de Affection. S. 24. text. 12.* ubi morbus magnus, periculoſus, longus, laborioſus & lethalis dicitur, ſit peſſima, ideoque ſigna ſalutis & mortis, modi eventus atque durationis admodum dubia deprehendantur; attamen in hoc negotio attendere juvabit 1) ad *ad partem affectam*, cujus intuitu equidem, cum illa hic admodum nobilis & ſenſibilis ſit, nulla Dyſenteria periculo vacat, majus tamen ſemper periculum imminet, ſi tenuia quam ubi craſſa inteſtina laborant, partim ob gravius, quod tunc ordinarie accedit, dolorum & torminum augmentum, partim etiam ob ventriculi connexionem, cujus intuitu ille tanto facilius in conſenſum trahitur, ut vomitus, inappeteutia ciborum, ructus singultus & id genus alia graviora ſymptomata ſubſequantur. Quodſi ê contra craſſa pariter ac tenuia inteſtina ſimul affligantur, adhuc majus erit periculum, ita ut tunc, referente LAMONIERE *l. c.* nullus fere ægrotantium ſervari queat. Dein 2.) deſumenda etiam ſunt ſigna iſta a *Cauſis* antecedentibus & concurrentibus; Dyſenteria enim ab humoribus, bile potiſſimum, nimium corruptis & inſignem acrimoniam corroſivam nactis, quam HIPPOCRATES *Sect. IV. Aphor. 22.* & GALENUS *Lib. de atra bile* p. 704. ab atra bile deducunt, atque propterea cancro exulcerato ſimilem eſſe afferit ORIBASIUS *Tom. I. Lib. IX. c. 14.* deſperatiſſima ac fere ſemper funeſta eſt. Nec minoris periculi eſt, quæ cum aliis morbis gravioribus, Pleuritide, Febribus exanthematicis, Phthiſi, Vulneribus, &c. complicatur, ut &, quæ ex humoribus virulentis ac putridis, aut perniciofis medicamentis, vel contagio quodam maligno

&

& ſtatu aeris epidemio ortum traxit; levior autem, quæ in defectu horum benigniorem agnoſcit cauſam.

§. XX.

Porro etiam attendenda ſunt in prognoſi *accidentia* atque *ſymptomata* ſub Dyſenteria præcipue occurrentia; ſic in longis Dyſenteriis cibi faſtidium & febrem mala eſſe pronunciat HIPPOCRATES *Sect. VI. Aphor. 3.* qui quoque caruncularum dejectionem lethalem eſſe declarat *Sect. IV. Aphor. 26.* Pari ratione excrementa ſincera, porracea, nigra graveolentia & varia, larga puri, ſanguinis effuſio, vigiliæ immodicæ, aphthæ, ſitis nimia, imflammatio hepatis, ſingultus, convulſiones, repentina & ſimultanea dolorum ceſſatio, vomitus biliosi cum ſubſequente ſingultu, lienteria, deliria, aut febres malignæ concurrentes, periculoſiſſimam ſemper vel plane lethalem prænunciant dyſenteriam; ê contra ſi ſpleneticis, hypochondriacis imo podagricis ſuperveniat monente HIPP. *Aphor. 48. S. 6.* benignioris plerunque eventus eſſe obſervatur.

§. XXI.

Tandem reſpicienda etiam eſt *conditio virium & ægrotantis conſtitutio*: Senes enim & pueri hoc morbo correpti ſæpius pereunt, gravidæ inde plerunque abortiunt, niſi partui vicinæ ſtato tempore pariant, ubi illas non raro ab hoc morbo liberari docent HIPPOCRATES *Lib. VII. Epidem. S. 49. t. 10.* BALLONIVS *Lib. I. Conſ. 17.* aliique; ſic etiam malum eſt, ſi ab aliis morbis prægreſſis vires ægrotantium nimium fractæ fuerint, aut Dyſenteria juſto diutius duraverit: Solet enim ea, licet alias ad affectus acutos magis pertineat, interdum, deficiente ſc. febre maligna, etiam ſatis chronica fieri, ita ut, non ſolum ad aliquot ſeptimanas, ſed ad plures etiam menſes, imo annos in quibusdam ſubjectis duraverit, quemadmodum inter alios Dyſenteriam trium menſium in juvene Polono obſervavit RHODIVS *Cent. II. Obſ. Med. 87.* quatuor menſes durantem

gra-

raviſſimam deſcripſit HILDANUS *in Obſ. Chirurg. Cent. III.*
bſ. 47. ſex menſium dyſenteriam FORESTUS *Lib. XXII.*
bſ. 35. & ſeptem menſium CLAUDINUS *in Conſult. pag. 426*
dducunt, quin proſtant exempla biennis in milite quo-
am â Celeb. HANNÆO curatæ in *M. N. C. Dec. II. Ao. VII.*
bſ. 154. triennis in muliere apud SYDENHAMUM *de Dy-*
nt. Londin. Sect. IV. cap. 3. imo decennis apud BALLONIUM
ib. I. Conſilior. pag. 258. quæ omnes fere & ſingulæ, quo
iutius durarunt, eo periculoſiores etiam, ob ingentem
irium proſtrationem in ſubjectis ita afflictis evaſerunt.

§. XXII.

Quod *Therapiam* moleſtiſſimi hujus affectus concernit,
ea ante omnia *Febris* major ratio habenda eſt, quam inte-
inorum & *læſæ excretionis alvinæ*, quoniam illa majus ſem-
er periculum involvit, ob imminentem graviorem hu-
orum corruptionem, præcipue in iis, qui â nudo conta-
o malum hoc contraxerunt; idcirco convenit tunc ad
quentes præcipue indicationes probe attendere: I. *Ut*
ateria craſſior corrupta ipſumque fermentum corrumpens, ex pri-
is viis quantocyus removeatur; II. *Ut ſanguinis orgaſtica commo-*
o temperetur & miaſma fermentativum ipſi communicatum eva-
etur; III. *Ut nimia & accelerata alvina excretio, prævia ſympto-*
atum mitigatione, leniatur & debite cohibeatur, ac tandem IV.
rtes hactenus affectæ roborentur & tonus ipſarum reſtituatur.

§. XXIII.

Prima indicatio non niſi tunc locum habere poteſt,
iando febris vel nulla, vel ſaltem levior adeſt, ipſaque
yſenteria adhuc in primis tantum ſuis initiis conſtituta
t: Sub his enim circumſtantiis, ſi nulla adhuc adſit di-
oſitio ad aliqualem inflammationem, ſi æger adhuc va-
lus & ventriculus cruditatibus multis repletus ſit, quod
ctus frequentes, preſſiones circa præcordia inſignes &
mia oris amarities facile manifeſtabunt, licet utique ſta-
n lene quoddam emeticum, vel ex ♀ro emet. Mynſ. ad
. iij. cum ⊖e digeſtivo remiſcendo, vel ex Rad. Ipeca-
ianh. ℈j. cum grano uno alterove ♀i emet. acuatæ, para-
m propinare; de quo in principio adhibito Cl. D. D.

ALBRECHT *in notis ad Chirurg. Bontekoe pag. 814.* aſſeverat, e ſolo dyſenteriam curabilem exiſtere, eamque methodu Sydenham. in principio febrium petechialium commenda atque hac ratione concurrentes diarrhœas funeſtas præc veri aſſerit *Tract. de Febr.;* in debilioribus autem ſubject conſultius eſt hujus in locum lene aliquod laxans rhaba barinum, cum pauca quantitate ☽i remixtum, vel una alteramve doſin pilularum balſamicarum modeſte laxan tium exhibere, &, ſi malum ſit a contagio aut febris ja jam nimium urgeat, præſtat ab omnibus his in totum a ſtinere, ne forſitan fermentum malignum in nimia cop verſus inteſtina derivetur; ea enim nec ab ulcere, nec a inflammatione, nec a turbata ſanguinis mixtione indica tur, ſudoriferis & alexipharmacis tunc ex aſſe ſatisfacient bus; de cætero clyſteribus abſtergentibus ſuus uſus ſuaqu maneat commendatio. vid. SYLV. *l. I. Prax. c. 13. §. 51.* BA BETT. *Prax. l. 4. c. 4.*

§. XXIV.

Secundam indicationem commodiſſime obtinemus pe temperantia, teneriora abſorbentia, præcipitantia & mo derata diapnoico alexipharmaca in continuo madore co pus ſervantia, ſpecificoque charactere notata, ſibi invice congrue ſubordinanda; hinc ex prioribus conveniunt ☽ ℥ina cum Oc. ♋. Matr. perl. C. C. phil. præparat. Ebor uſto, Corall. r. Cryſt. mont. ppt. Conch. & Cochl. horten ppt. Teſtis ovor. ppt. remixta atque vel in pulvere, v potionibus cum ▽is ♌tis Plantag. Scord. e tot. Citr. C. Flor. Samb. Scab. Scorzon. &c. parandis, circa nocte præcipue exhibita: E poſterioribus autem ſuadenda i primis ſunt TRa bezoard. Michael. & Wed. parum cam phorata, Eſſ. Alexiph. Stahl. MRa ſimpl. TR. Coral. c. ſ Cord. C. Eſſ. Pimp. alb. c. Eſſ. Scord. & Flor. Hyper. tem perata; item pulveres diapnoici ex ♁ diaph. bez. mine animali, ſpin. ſerpent. C. C. phil. ppt. Unicornu foſſ. ▽ ſigillatis & Lap. bez. Or. aut Lap. de Goa pauca tantu doſi parati, modoque ita ſimpliciter, modo etiam cu prædictis aquis in potionis formam redacti, quibus dei

o

ob leniſſimam ſuam tonicam virtutem, pulverem Pannon. Rubr. vel bezoard. Senn. interdum interponere licet, & quidem ita, ut mane verſus diluculum & circa meridiem TRa quædam bezoardica vel Alexipharmaca Eſſentia, poſt meridiem autem ad mediam usque noctem ſingulis tribus horis pulvis vel potio temperans & diapnoica in convenienti doſi exhibeatur, atque ſubinde analeptica, emulſiva cum margaritis & lapid. pretioſ., ſi virium proſtratio concurrat, interponantur.

§. XXV.

Tertiæ indicationi optime ſatisfieri poterit, ſi unicuique ſymptomati ſupervenienti appropriata ſua opponantur remedia, nempe *vomitibus* frequentioribus, præſertim poſt principium morbi, interne roborantia, temperata tonica & theriacalia, externe vero balſamica nervina, ℥ſa in Emplaſtris maxime applicanda; *ſingultui* antiſpasmodica conſueta, cumprimis ſpec. diacret. Mynſ. & modo recenſita omnia vomitum compeſcentia; *Siti* decocta & infuſa diluentia, mucilaginoſa, ex avena decorticata cum rad. Cichor. it. ex amygd. dulc. toſtis, it. ex Scab. c. raſ. Ebor. ut & ipſum infuſ. Thee vel Coffee, nec non Julapia ex ▽ Roſar. R. Portulac. ex ſucco, Rub. id. & Syrupis acidiuſculis, Acetoſ. Citr. aurant. Granat. parata; *linguæ ſiccitati & aphthis* Mucilagines Sem. Cydon. Pſyll. c. ▽ Fl. Violar. Sed. maj. Anſerin. extract. & Gargariſmata abſtergentia leviterque tonica c. Syrup. diamor. dianuc. mixta; *virium debilitati*, Analeptica, inprimis Emulſiones & Potiones c. Confect. Alk. & de Hyac. præcipue remixtæ; *torminibus & doloribus ſpasmodicis* theriacalia, teneriora abſorbentia & ſecuriora anodyna, ex Chamom. vulg. Millefol. Papav. Rh. præcipue parat. c. polychreſto liqu. mineral. anodyn. celeber. Hoffmann. aliaque tam in pulveribus, quam in eſſentiis, exhibenda, nec non Clyſteres lenientes ex Verbaſc. Linar. Sed. vervec. & ſev. Cerv. parat.; *teneſmo* fotus & inſeſſus ex herbis emollientibus in lacte chalybeat. coctis, ſacculi & cataplasmata ex ſpeciebus diſcutientibus & lenientibus; ſuffimigia ex Gummatibus temperatioribus Thure, Maſti-

D 2 che,

che, Myrrha, Aſphalto, parata, nec non Unguent. laudatiſſ. Dolæi ex butyro non ſalito & lapid. ſciſſili alcoliſato, quibus calor externus & quies moderata jungenda. His autem præmiſſis eo denique reſpiciendum eſt, ut frequentiores immoderatæ egeſtiones mitigentur, & quidem per præcipitantia ▽ea, tonica virtute ſimul prædita, videlicet ▽as ſigillatas, Catechu, Unicorn. foſſ. C. C. & Ebur uſta, Bol. Armen. Spec. de Hyac. & Cort. Caſcar. (cujus Eſſentia eximiæ itidem virtutis in hoc caſu eſt,) ab initio in minori, ſucceſſive autem in majori doſi ordinanda ac cum theriacalibus ac anodynis ſecurioribus combinanda, interponendo ſimul Decocta vulneraria cum balſ. Locatelli vel Antimonii ex ſcoriis, vel Clyſteres ſub adſtringentes & mucilaginoſos ex plantag. ſymphit. agrimon. cum Lacte chalybeato & ☍ momordic. parandos, abſtinendo autem ab omnibus adſtringentibus validioribus, ad quæ non niſi extremo urgente periculo confugiendum eſſe cenſeo.

§. XXVI.

Quartam denique *indicationem*, quam non niſi ceſſantibus nimiis ac torminoſis iſtis excretionibus urgere licet, obtinemus feliciſſime pulv. Roſar. Damaſc. ad ℥ß. c. △ plantag. & Cinam. Cyd. quotidie bis ſumto, nec non per conſuetas TRas ♂les, amaras, aromaticas atque ſtomachicas ante vel poſt paſtum maxime ut & per Trageas ita dictas ſtomachicas c. pane ſimilagineo toſto in vino macerato, exhibendas, it. per cibos evpeptos, aromatiſatos parumque mucilaginoſos, ſubjuncto tandem moderato uſu vini rubri, aut alius non nimium calefacientis & acris, quibus ſi junxeris calidum potum & calidum fotum, quieti porro ſomnoque indulſeris, qui Aëtio optimum dyſentericorum ſolamen audit, non eſt, quod, ſecundante gratia Divina, malo nondum usque adeo confirmato, nec viribus ad incitas redactis, de exoptata ſordidi hujus mali curatione deſperes. Pro *Præſervatione* demum fugiendæ ſunt nimiæ corporis exæſtuationes, refrigerationes, nimiæque ciborum & potuum facile fermenteſcentium corruptibiliumque ingurgitationes; abſtinendum, quantum licet, â conſortio dyſentericorum iisque adſiſtentium, nec non, ab animi pathematibus quibusvis immoderatioribus; ſuadendæ ē contra laxationes tempeſtivæ, pro ratione neceſſitatis aliquoties repetendæ, conſervanda inſenſibilis tranſpiratio & quies animi ac corporis moderata, quippe quæ alias ad omnis generis morbos præcavendos & abigendos optima eſt adminiſtra.

TANTVM.

S. D. G.